

KREATIVNOST, OTPORNOST I LIČNOST KAO VAŽNE KARAKTERISTIKE SUVREMENOG ODGAJATELJA¹

SANJA TATALOVIĆ VORKAPIĆ

sanjatv@uniri.hr

PATRICIA MOMIĆ

MIRNA MARIĆ

Sveučilište u Rijeci

Učiteljski fakultet u Rijeci

UDK 373.2:159.923.2

prethodno priopćenje

Sažetak

Svakodnevna odgojno-obrazovna praksa i veliki broj dosadašnjih istraživanja jednoznačno su pokazali da, pored očekivanih relevantnih kompetencija odgajatelja, na uspješan odgoj i poučavanje znatnog efekta imaju i druge, nekognitivne karakteristike odgajatelja. Prema Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014) jedna od temeljnih značajki suvremenog odgajatelja jest kontinuirani profesionalni rast i razvoj koji je moguć uz svakodnevno promišljanje o vlastitom radu i djelovanju unutar odgojno-obrazovne prakse. Recentna istraživanja upućuju na to da su za ta promišljanja važne karakteristike odgajatelja kao što su njegova kreativnost, otpornost i osobine ličnosti s obzirom na njihovu međusobnu povezanost i važan efekt na implicitnu pedagogiju odgajatelja. Također, o njihovu poticanju i razvoju trebalo bi promišljati u okviru inicijalnog obrazovanja odgajatelja i/ili programa stručnog usavršavanja. S obzirom na važnost navedenih karakteristika, osnovni cilj ovog istraživanja bio je ispitati kreativnost, otpornost i osobine ličnosti budućih odgajatelja, te analizirati njihov međusobni odnos. Istraživanje je provedeno na uzorku od 134 studentice Učiteljskog fakulteta upisanih na sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Deskriptivna analiza uputila je na procjene umjerene razine kreativnosti, umjerenih do povišenih razina svih osobina ličnosti, te visoke razine otpornosti kod budućih odgajateljica. Korelacijske su analize pokazale da postoji značajna pozitivna povezanost između kreativnosti i sociodemografskih varijabli, s obzirom na to da kreativnost značajno raste s dobi i studijskom godinom studentica. Nadalje, značajno su povezane i fokusne varijable, pa tako s porastom otvorenosti prema iskustvu značajno rastu razine kreativnosti, emocionalne stabilnosti, savjesnosti i ugodnosti, dok je otpornost značajno pozitivno povezana s većom emocionalnom stabilnosti i ugodnošću. Utvrđeni nalazi upućuju

¹ Ovaj rad sufinanciralo je Sveučilište u Rijeci projektom broj uniri-drustv-18-11: „Dobrobit djece u prijelaznim životnim periodima: empirijska provjera Ekološko-dinamičkog modela“.

na važnost istraživanih karakteristika u okviru percepcije suvremenog odgajatelja, te diskurse u smjeru revizije postojećih studijskih programa i programa stručnog usavršavanja odgajatelja.

KLJUČNE RIJEČI: *kreativnost, osobine ličnosti, psihička otpornost, budući odgajatelji*

UVOD

Razvoj novih tehnologija, istraživanja ljudskog življenja i djelovanja, političke, društvene i druge promjene potpuno su preoblikovale svakodnevnicu u kojoj se nalazimo pa tako i jednu od najvažnijih aktivnosti u društvu, odnosno odgoj djece. Posljednje desetljeće obilježeno je promijenjenom slikom o djetetu i odgojno-obrazovnom procesu, a odgajateljska profesija sve češće postaje fokus istraživanja. S obzirom na ciljeve, načela i vrijednosti Nacionalnog kurikulu- ma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014) suvremeni je odgajatelj obavezan poticati razvoj djeteta na način da stvara raznolike i kvalitetne uvjete za (samo)učenje koji će se temeljiti na fleksibilnosti, partnerstvu s ostalim čini- teljima odgojno-obrazovnog procesa i kontinuiranom usavršavanju vlastite prakse. Iznimno je važno promicati vrijednosti znanja, humanizma, tolerancije, identiteta, odgovornosti, autonomije i kreativnosti u planiranju odgojno-obra- zovnih aktivnosti, kao i osiguravanje kvalitete tih aktivnosti koje omoguću- je kontinuirani profesionalni rast i razvoj. Osim što stvara uvjete za učenje, odgajatelj postaje aktivni promatrač dječjih aktivnosti koji sluša i primjereno dokumentira proces učenja kod djece na temelju čega stvara refleksiju i donosi zaključke o vlastitoj praksi. Otvorenost za promjenu i fleksibilnost u radu su, stoga, važne odrednice odgajateljske profesije danas. Jedan od potencijalnih učinaka kontinuiranog propitivanja vlastitog djelovanja jest smanjivanje jaza između tzv. implicitne i eksplicitne pedagogije odgajatelja. „U odnosu na dije- te, djetinjstvo i odgoj, implicitna pedagogija je sustav vrijednosti o djetetovoj naravi, o njegovim potrebama i mogućnostima, o činiteljima njegova razvoja, o ciljevima odgoja te primjerenim i mogućim odgojnim postupcima“ (Babić, Iro- vić, Krstović 1997: 556). Na implicitnu pedagogiju odgajatelja mogu djelovati i nekognitivne značajke pojedinca među kojima se nalaze kreativnost, osobine ličnosti, psihička otpornost.

Kreativnost

Kreativnost je fenomen koji često možemo vidjeti kao pridjev u opisu pojedine ličnosti, pojave ili zanimanja. Čudina-Obradović (1991: 49) kreativnost tumači „kao stvaralaštvo, stvaranje novih i originalnih umjetničkih, tehničkih, znanstvenih tvorevina“ ili kao „skup osobina koje će stvaralaštvo omogućiti, potaknuti, izazvati“. S idejom da je srž kreativnosti u nečem novom i originalnom slaže se mnogo autora (Sawyer 2003, Csikszentmihaly 2014, Stevanović 1999). Csikszentmihaly (2014) ističe da je kreativnost fenomen koji se javlja kao rezultat interakcije socijalne grupe, kulture i individualnih značajki, pri čemu se izdvaja pojam *kreativne vrijednosti* (društveno priznanje kreativne aktivnosti). Renzulli i Reis (1985 prema Čudina-Obradović 1991) kreativnost stavljaju u odnos s nadarenosti (tj. Troprstenasta definicija nadarenosti) govoreći kako je mjesto, gdje se susreću nadprosječna sposobnost, motivacija i kreativnost korištena za specifične aktivnosti, ono unutar kojeg se u društvu pronalaze daroviti pojedinci.

Promišljajući o kreativnosti, možemo se zapitati i to: „Jesu li osobine kreativnih ljudi univerzalne?“. Brojni autori (Čudina-Obradović 1991, Škrbina 2013 i dr.) slažu se da možemo izdvojiti određena zajednička obilježja kreativnih ljudi, između ostaloga: visoko samopouzdanje, otvorenost prema iskustvu, smisao za humor, toleranciju, originalnost, fleksibilnost, autonomiju, širok spektar interesa, osjetljivost za problem, te znatiželju. Slično tomu, teorijski model kreativnosti u ovom istraživanju temelji se na četiri Guilfordova faktora divergentnog mišljenja: fluentnost, fleksibilnost, originalnost i elaboracija, te obrazovnom modelu kreativnog razvoja (Fields, Bisschoff 2014).

Otpornost

Kako bismo bolje razumjeli pojam psihičke otpornosti, promotrimo definiciju Masten (2014: 2018) koja govori kako je psihološka otpornost „kapacitet dinamičkog sustava da se uspješno prilagodi smetnjama koje prijete funkcioniranju, razvijanju i uspjehu sustava“. Grotberg (1997) definira otpornost kao potencijal (sposobnost) čovjeka da se suoči i ovlada okolnostima koje su izazovne i teške, te da iz tih prilika izlazi osnažen. Osnaženost razvija osjećaj da je čovjek sposoban pozitivno utjecati na vlastiti život čime se posredno stvara kapacitet za otpornost. Tzv. zaštitni faktori nam daju odgovor na pitanje „Zašto pojedini ljudi ostaju otporni na stresne situacije, a drugi ne?“. Oni predstavljaju određene karakteristike

i/ili pojave u osobi, odnosno, okolini koje pozitivno utječu na razvoj psihičke otpornosti. Među tim faktorima nalaze se: fleksibilnost i kreativnost (Silliman 1994, prema Doležal 2006: 89), zatim povjerenje, autonomija, poduzetnost, predanost zadatku i identitet (Grotberg 1997), ali i dobre intelektualne sposobnosti, blagi temperament, smisao za humor, samopoštovanje, pozitivno obiteljsko ozračje, socioekonomski status, čvrste prijateljske veze, učinkovita odgojno-obrazovna ustanova, dobro susjedstvo i dr. (Masten, Reed 2002 prema Rijavec, Miljković, Brdar 2008).

Otpornost se nerijetko stavlja u kontekst stresnih doživljaja, te je značajno pozitivno povezana s efikasnim strategijama suočavanja sa stresom, a u kontekstu odgajateljske profesije možemo govoriti o tzv. *sindromu sagorijevanja* (engl. *burn-out*) uslijed djelovanja stresora (Vrcelj, Zovko, Vukobratović 2017). Mirjanić i Milas (2011) provedli su istraživanje među studentima Sveučilišta u Zagrebu (N = 556) čiji je cilj bio ispitati odnos između strategija suočavanja sa stresom, samopoštovanja i subjektivne dobrobiti. Utvrđena je značajna pozitivna korelacija između samopoštovanja i efikasnih, pozitivnih strategija suočavanja sa stresom, dok je izbjegavanje kao metoda rješavanja stresnih situacija negativno korelirala s razinom samopoštovanja.

Osobine ličnosti

„Interes za čovjekovu ličnost star je vjerojatno koliko i sam čovjek, odnosno toliko koliko je star interes za ljudsku prirodu“, tvrdnja kojom poznati psiholog Fulgosi (1990: 2) opisuje ljudsku težnju da objasni ponašanja različitih ljudi, a koja je u fokusu suvremene psihologije već duže vrijeme. Možemo reći kako su osobine ličnosti „one značajke osobe koje objašnjavaju dosljedne obrasce osjećaja, razmišljanja i ponašanja“ (Pervin, Cervone, John 2008: 34). Larsen i Buss (2008: 4) daju sveobuhvatnu definiciju pri čemu je ličnost „skup psihičkih osobina i mehanizama unutar pojedinca koji su organizirani i relativno trajni, te utječu na interakcije i adaptacije pojedinca na intra-psihičku, fizičku i socijalnu okolinu“. Psihičke osobine povežujemo s „prosječnim tendencijama“ u okviru određenih diferencijacijskih obilježja ljudi, mehanizmi unutar pojedinca odnose se na obradu informacija i donošenje odluka, dok element trajnosti omogućava da se određenom osobinom ličnosti koristimo kao sredstvom opisa. Opisati možemo tri razine ličnosti: ljudsku prirodu zajedničku svima, grupne kontraste i sličnosti te unikatnost pojedinca Kluckhohn i Murray (1948, prema Larsen, Buss 2008: 10).

Suvremena psihologijska znanost razumijevanje osobina ličnosti temelji na teorijskim modelima ličnosti, među kojima se nalazi i tzv. Petofaktorski model ličnosti (Costa, McCrae 1992). Riječ je o modelu dimenzija ličnosti (John, Srivastava 1999) koji se temelji na tzv. leksičkom pristupu (opisivanje ličnosti upotrebom riječi iz svakodnevnog govora). *Ekstraverzija* označava svojstva, količinu i intenzitet socijalnih interakcija osobinama društvenosti, otvorenosti, pričljivosti, opuštenosti, socijalnosti; dok je *neuroticizam* definiran kao razina reaktivnosti na vanjske događaje u vidu osobina zabrinutosti, napetosti, nervoze, pesimizma, te je suprotstavljen pojmu emocionalne stabilnosti. Krapić (2005) ističe kako su ove dvije kategorije (tzv. pozitivna i negativna emocionalnost) temelj Petofaktorskog modela. *Otvorenost za nova iskustva* jest otvorenost za novim situacijama i događajima te tolerancija kroz osobine kreativnosti, inovativnosti, avanturizma. *Ugodnost* je usmjerena na kvalitetu međuljudske orijentacije koja je utemeljena na karakteristikama iskrenosti, empatičnosti, pristojnosti te spremnosti za pomoć, dok *savjesnost* označava razine organizacije i motiviranosti koje opisuju odgovornu, ambicioznu osobu koja je predana poslu.

Istraživanje koje je provedeno među studenticama Učiteljskog fakulteta u Rijeci, polaznicama studija Rani i predškolski odgoj i obrazovanje (N = 64) pokazalo je da buduće odgajateljice pokazuju višu razinu otvorenosti prema iskustvu, savjesnosti, ekstraverzije i ugodnosti, a manju razinu neuroticizma od prosječne vrijednosti (Tatalović Vorkapić, Puljić 2013). Tsai je (2016) na temelju provedenog istraživanja o osobinama ličnosti i kreativnosti među studentima umjetničkih studija u Kini (N = 103) te primijenjenom korelacijskom analizom utvrdio da postoji značajna pozitivna korelacija između otvorenosti prema iskustvu i savjesnosti, emocionalne stabilnosti i savjesnosti, savjesnosti i ugodnosti te između emocionalne stabilnosti i ugodnosti, a slične su korelacije utvrđene i u drugim istraživanjima. Lee i Kemple (2014) svoje su istraživanje usmjerili na analizu istih varijabli kod budućih odgajatelja i učitelja (N = 302), te su demonstrirali nalaze o značajnoj pozitivnoj korelaciji između kreativnosti i otvorenosti prema iskustvu. Važno je naglasiti da su prethodna istraživanja uputila na značajan efekt zastupljenosti fokusnih varijabli na kvalitetu procesa učenja i poučavanja, ozračje u odgojno-obrazovnoj skupini, tj. razredu, te postignuća djece i učenika, bilo da je riječ o kreativnosti (Čepić, Tatalović Vorkapić, Kalin 2014; Čepić, Tatalović Vorkapić, Svetić 2014; Tatalović Vorkapić, Čepić, Mulc 2014), otpornosti (Cefai, Cavioni 2014) ili osobinama ličnosti (Tatalović Vorkapić 2012, 2015, 2017). Drugim riječima, što su više zastupljene kreativnost, otpornost, ekstraverzija, savjesnost,

ugodnost i otvorenost kod odgajatelja, a niži neuroticizam, to je značajno viša kvaliteta odgojno-obrazovnog procesa, pozitivnije je ozračje u skupini, te su postignuća i dobrobit djece značajno veći.

CILJ, ZADATCI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Imajući na umu važnost prethodno opisanih nekognitivnih karakteristika budućih odgajatelja u njihovu radu, cilj je istraživanja bio analizirati razine kreativnosti, otpornosti i osobina ličnosti budućih odgajatelja, te proučiti njihov odnos. Slijedom toga, definirana su dva istraživačka problema:

1. Provesti deskriptivnu analizu kreativnosti, otpornosti i osobina ličnosti (ekstraverzije, neuroticizma, ugodnosti, savjesnosti i otvorenosti prema iskustvu) budućih odgajatelja.
2. Provesti korelacijsku analizu kreativnosti, otpornosti i osobina ličnosti budućih odgajatelja.

S obzirom na prethodna istraživanja i prikazane teorijske modele, očekuje se potvrda prethodno utvrđenih nalaza o razinama kreativnosti, otpornosti i osobina ličnosti na temelju uvida u postojeće rezultate iz dostupne literature, te značajna pozitivna korelacija kreativnosti, otpornosti te osobina ličnosti: ekstraverzije, savjesnosti, otvorenosti i ugodnosti, a negativna navedenih varijabli s neuroticizmom. Pritom, analiza interkorleacija među osobinama ličnosti nije u fokusu ovog rada.

METODA

Ispitanici

Prigodni uzorak u ovom istraživanju činile su $N = 134$ studentice studija Rani i predškolski odgoj i obrazovanje na Učiteljskom fakultetu u Rijeci. Prosječna dob iznosila je $M = 21,99$ ($SD = 4,72$) u rasponu dobi od 18 do 46 godina. Prosječan akademski uspjeh je $M = 4,11$ ($SD = 0,57$) u rasponu ocjena od 3 do 5. Od ukupnog broja ispitanika, jedna studentica se nije izjasnila o tome kojoj studijskoj grupi pripada zbog čega su rezultati prikazani na uzorku od $N = 133$ na sljedeći

način: 37 studentica prve, 37 druge i 27 treće godine preddiplomskog studija te 32 studentice prve godine diplomskog studija.

Mjerni instrument

Autori Fields i Bisschoff (2014) koristili su se testovima TTCT, PECEI i APT kako bi kreirali *Upitnik kreativnosti* za mjerenje kreativnosti u visokom obrazovanju, a koji je primijenjen u ovom istraživanju. Sastoji se od 37 različitih tvrdnji koje se procjenjuju na skali Likertova tipa od pet stupnjeva (*od 1=Potpuno se ne slažem do 5= Potpuno se slažem*). Sve tvrdnje mogu se grupirati u 12 faktora: promjena *statusa quo*, separacija, sinteza, intelekt, asocijativnost i komunikacija, svijest, uočavanje sličnosti, ekstrinzična motivacija, osjećajnost, kombiniranje, dimenzijsko mišljenje i rješavanje problema. Upitnik je za potrebe ovog istraživanja preveden i adaptiran na hrvatski jezik, nakon dobivenog dopuštenja za primjenu od autora. Premda je pretpostavljena 12-faktorska struktura, s obzirom na to da to nije bio cilj istraživanja, validacija ovog mjernog instrumenta nije provedena te je zbog toga izračunan Cronbachov alpha za cijelu skalu, a u idućim se analizama rabi jedan rezultat za cijelu skalu.

CYRM upitnik (engl. *The Child and Youth Resilience Measure*; Liebenberg, Ungar, Vijver 2012) od 28 čestica korišten je za mjerenje psihološke otpornosti kod djece i mladih u odnosu na četiri domene otpornosti: unutar osobe, unutar odnosa, unutar zajednice i unutar kulture. Upitnik je slobodan za primjenu (<http://cymr.resilienceresearch.org/>), preveden je na hrvatski jezik za potrebe ovog istraživanja, a samoprocjena se vrši na skali Likertova tipa od tri stupnja (*1=Ne, 2=Ponekad, 3=Da*). Kao i za prethodnu skalu, ukupni je rezultat na ovoj skali interpretiran kao utvrđena razina otpornosti ispitanika, s obzirom na to da validacijska studija nije prethodno provedena.

Osobine ličnosti mjerene su s pomoću *upitnika TIPI* (engl. *Ten Item Personality Inventory*; Gosling i sur. 2003). Upitnik je utemeljen na petofaktorskom modelu osobina ličnosti, sastoji se od deset čestica na način da postoje dvije čestice za svaku dimenziju ličnosti (ekstraverziju, emocionalnu stabilnost, ugodnost, savjesnost i otvorenost prema iskustvu). Upitnik je preveden i validiran na hrvatskom uzorku, te njegova kratkoća istovremeno ima psihometrijska ograničenja, ali i ekonomičnost u primjeni (Tatalović Vorkapić 2016). Korištena je skala Likertova tipa od sedam stupnjeva (*od 1=Potpuno se ne slažem do 7= Potpuno se slažem*), a svaka se dimenzija ličnosti ispituje dvjema česticama. Na ovoj skali, na temelju

prethodno provedene validacijske studije (Tatalović Vorkapić 2016), izračunani su rezultati zasebno za svaku dimenziju ličnosti. Zbog psihometrijskih ograničenja (vidi detaljnije pojašnjenje u validacijskoj studiji) za TIPI se uvijek računa Cronbach alpha za cijelu skalu, a ne zasebno za subskele.

Postupak

Ispitivanje je trajalo od kraja ožujka do svibnja 2017. godine i provedeno je na Učiteljskom fakultetu u Rijeci u dogovoru s predmetnim nastavnicima, na početku ili na kraju nastavnog sata. Ispunjavanje ankete trajalo je 15 minuta, te je bilo dobrovoljno i anonimno. Za obradu podataka korišten je SPSS 20. Analize pouzdanosti tipa Cronbach alpha pokazale su zadovoljavajuće razine: $\alpha_{\text{kreativnost}} = .934$, $\alpha_{\text{otpornost}} = .773$, $\alpha_{\text{ličnost}} = .689$.

REZULTATI I RASPRAVA

Razine psihičke otpornosti, kreativnosti i osobina ličnosti kod budućih odgajateljica

Rezultati provedene deskriptivne analize fokusnih varijabli prikazani su u Tablici 1. Prvo, utvrđena je umjerena razina kreativnosti ispitanih studentica. Premda cilj ovog rada nije bio statističkim analizama provjeriti razinu značajnosti razlike između prethodnih nalaza i nalaza ovog istraživanja, na temelju uvida u nalaze prethodnih istraživanja u kojima su utvrđene visoke razine kreativnosti (Fields, Bisschoff 2014; Naderi i sur. 2009), utvrđeni nalaz u ovoj studiji je različit. Premda je utvrđena zadovoljavajuća razina pouzdanosti ove skale, nije provedena analiza valjanosti prema pretpostavljenim dimenzijama kreativnosti, stoga je važno promatrati utvrđeni rezultat s oprezom. Također, u budućim se istraživanjima preporučuje provesti testove značajnosti razlika.

TABLICA 1. Osnovni deskriptivni statistički parametri (M, SD, Minimum i Maksimum rezultata) kreativnosti, otpornosti i osobine ličnosti

		M	SD	Minimum	Maksimum
OTPORNOST		2,69	0,16	2,07	2,96
KREATIVNOST		3,49	0,51	1,59	4,59
OSOBI NE LIČNOSTI	EMOCIONALNA STABILNOST	5,31	1,07	3,00	7,00
	EKSTRAVERZIJA	4,88	1,16	2,00	7,00
	UGODNOST	5,61	0,87	3,50	7,00
	SAVJESNOST	5,68	1,05	2,50	7,00
	OTVORENOST	5,78	0,90	2,00	7,00

Studentice su najveću razinu samoprocjene pokazale na skali CYRM koja mjeri otpornost, što je očekivano u odnosu na prethodna istraživanja (Ungar, LeBlanc, Liebenberg 2013). Razmatramo li osobine ličnosti, vidljivo je kako su ispitanice pokazale umjerenu do blago povišenu razinu ugodnosti, savjesnosti i otvorenosti prema iskustvu. Pored toga, utvrđena je također blago povišena razina ekstraverzije te emocionalne stabilnosti, što potvrđuje prethodne nalaze (Tatalović Vorkapić, Puljić 2013; Tatalović Vorkapić, Čepić, Šekulja 2016).

Odnos kreativnosti, otpornosti i osobina ličnost

Rezultati korelacijske analize (Pearsonovi koeficijenti) kreativnosti, otpornosti i osobina ličnosti prikazani su u Tablici 2. Vidljivo je kako postoje značajne pozitivne korelacije između pojedinih fokusnih varijabli, što potvrđuje drugu hipotezu istraživanja.

Kreativnost. Iz Tablice 2 vidljivo je kako postoji izrazito visoka pozitivna korelacija između kreativnosti i otvorenosti prema iskustvu ($r = 0,48$; $p < 0,01$), što potvrđuje prethodne nalaze (Čudina-Obradović 1991), ali i značajne pozitivne korelacije između kreativnosti i emocionalne stabilnosti ($r = 0,22$, $p < 0,05$), te kreativnosti i ekstraverzije ($r = 0,23$, $p < 0,05$).

Drugim riječima, razina kreativnosti budućih odgajateljica raste što su one više otvorene prema iskustvu i promjeni, emocionalno stabilnije te što im je izraženiji intenzitet socijalnih interakcija. Vratimo li se na Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014) utvrđeni se podatci mogu promatrati u odnosu na vrijednosti i kompetencije koje je kod djece potrebno poticati, a koje se odnose na

kreativnost. Divergentno mišljenje, otvorenost za iskustva i za socijalne interakcije ono je što kod budućih odgajatelja treba potencirati. Zanimljiva je činjenica što kreativnost pozitivno korelira i s dobi ($r = 0,27, p < 0,01$), što znači da je ona značajno veća kod starijih studentica i onih na većoj studijskoj godini. S obzirom na očekivano povećanje kreativnosti s dobi (Čudina-Obradović 1991), ostavljamo otvorenim za buduća istraživanja pitanja o povezanosti dobi i kreativnosti studenata, ali i mogućnost značajnog efekta studijskog programa na povećanje kreativnosti.

TABLICA 2. Odnos između kreativnosti, otpornosti, osobina ličnosti, dobi, akademskog uspjeha i studijske godine

		Otpornost	Kreativnost	Osobine ličnosti					Dob	Akademski uspjeh
				Emocionalna stabilnost	Ekstraverzija	Ugodnost	Savjesnost	Otvorenost		
Otpornost		1								
Kreativnost		0,15	1							
Osobine ličnosti	Emocionalna stabilnost	0,25**	0,22*	1						
	Ekstraverzija	0,11	0,23*	0,16	1					
	Ugodnost	0,25**	-0,01	0,28**	0,08	1				
	Savjesnost	0,12	0,16	0,12	0,22*	0,26**	1			
	Otvorenost prema iskustvu	-0,01	0,48**	0,20*	0,37**	0,23**	0,36**	1		
Dob		-0,01	0,27**	0,13	0,11	0,00	0,09	0,20*	1	
Akademski uspjeh		-0,03	-0,01	0,05	0,15	-0,11	0,13	-0,07	0,34**	1
Studijska godina		-0,03	0,18*	0,21*	0,22*	0,04	0,18*	0,22*	0,60**	-0,08

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Otpornost. Rezultati ovog istraživanja pokazali su značajnu pozitivnu korelaciju psihološke otpornosti s emocionalnom stabilnosti i ugodnosti i to s jednakom vrijednosti ($r = 0,25, p < 0,01$), što je u skladu s prethodnim istraživanjima (Co-

lomeischi 2016). Prije je već prikazana važnost visoke razine psihičke otpornosti (koje su studentice samoprocijenile) u kontekstu odgajateljske profesije kao izazovnog i potencijalno stresnog posla na kojem rješavanje svakodnevnih izazova procesom učenja po modelu izravno utječe na rast u razvoju djece. Prikazane korelacije govore nam o tome da što je razina emocionalne stabilnosti i ugodnosti veća, to je veća i razina psihološke otpornosti. Premda istraživanja upućuju na očekivanu značajnu pozitivnu povezanost između otpornosti i kreativnosti, ona je ovdje izostala što se može objasniti modelima i mjerama koji su primijenjeni u ovom istraživanju (Metzl, Morrell 2008). Naime, ne postoje prethodna istraživanja na našem jezičnom području koja se koriste ovim modelima i mjerama, te, kako je već prethodno istaknuto, nisu provedene validacijske studije na temelju kojih bi to pojašnjenje bilo moguće.

Osobine ličnosti. Otvorenost prema iskustvu pokazala je najviše izrazito visokih pozitivnih korelacija, i to s kreativnosti ($r = 0,48, p < 0,01$), te osobinama ličnosti: ekstraverzijom ($r = 0,37, p < 0,01$), savjesnosti ($r = 0,36, p < 0,01$), ugodnosti ($r = 0,23, p < 0,01$) i emocionalnom stabilnosti ($r = 0,20, p < 0,05$). Nalazi potvrđuju prethodna istraživanja (Tatalović Vorkapić 2012, 2015, 2017) o važnosti ove osobine ličnosti u ulozi suvremenog odgajatelja otvorenog za nova iskustva, nove situacije učenja i svakodnevno novo propitivanje vlastite odgojno-obrazovne prakse.

Dob je osim kreativnosti pozitivno korelirala još i s otvorenosti što pokazuje da studentice s porastom dobi (posredno i studijskom godinom) bilježe rast i u otvorenosti za iskustvo. Na kraju, studijska godina pokazala se značajnom varijablom, jer su studentice na višim godinama studija pokazale značajni porast kreativnosti i svih osobina ličnosti, izuzev ugodnosti. Postoji mogućnost da ovaj nalaz implicira važnost studijskog programa u budućim istraživanjima kreativnosti, otpornosti i osobina ličnosti, jer su u istraživanje uključeni ispitanici istog studijskog programa. Ista se mogućnost može ispitati u budućim istraživanjima tako da se provjeri korelacija dobi i kreativnosti studenata bez obzira na studijski program.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Provedeno istraživanje potvrdilo je prethodne nalaze o umjereno povišenim razinama svih osobina ličnosti i otpornosti, kao i o značajnim pozitivnim korelacijama između pojedinih osobina ličnosti s kreativnosti i otpornosti: kreativnost

i otpornost rastu s većom emocionalnom stabilnošću; otpornost s ugodnošću, a kreativnost s ekstraverzijom i otvorenosti. Zanimljivo je da su utvrđene umjerene razine kreativnosti studenata u ovom istraživanju te da nije utvrđena značajna povezanost između kreativnosti i otpornosti. Stoga je važno imati na umu ograničenja istraživanja koja se odnose na prigodni uzorak, teorijske modele i skale koji su primijenjeni u ovoj studiji, pri čemu su mogućnost generalizacije rezultata te valjanost i pouzdanost istraživanja snižene, a što treba uzeti u obzir u budućim istraživanjima. U odnosu na odgojno-obrazovnu praksu pozitivan je nalaz utvrđene visoke razine otpornosti studentica s obzirom na specifičnosti odgajateljske profesije (djeca ranjive dobi) i svakodnevne izazovne situacije u praksi. Također, očekivani su rezultati o osobinama ličnosti, posebno otvorenosti prema iskustvu kao važnoj dimenziji u izgradnji budućih odgajatelja spremnih za rad u promjenljivoj okolini koje je neprestano potrebno propitivati te emocionalne stabilnosti koja je značajno povezana i s kreativnošću i s otpornošću. Ostavljamo na mogućnost i ostala prije otvorena pitanja, primjerice odnosa studijske godine s fokusnim varijablama, kao i poticanje usmjeravanja istraživačkog rada na studente, buduće odgajatelje gdje postoji mogućnost intervencije kroz sadržaj studijskog programa pomoću čega intervencijom kod studenata *danās* pretpostavljamo bolju praksu *sutra*. Zaključno, kao i u prethodnim istraživanjima, utvrđeni rezultati ove studije impliciraju visoku razinu važnosti istraživanih karakteristika suvremenog odgajatelja, što je potrebno imati na umu pri reviziji i kreiranju studijskih programa i programa stručnog usavršavanja odgajatelja.

LITERATURA

- BABIĆ, Nada; IROVIĆ, Stanislava; KRSTOVIĆ, Jasna. 1997. „Vrijednosni sustav odraslih, odgojna praksa i razvojni učinci“. *Društvena istraživanja* 4-5 (30-31). 551–575.
- CEFAI, Carmel, & CAVIONI, Valeria. 2014. *Social and Emotional Education in Primary School. Integrating Theory and Research into Practice*. Springer, New York: NY.
- COLOMEISCHI, Aurora Adina. 2016. Resilience in children: personality traits as internal predictors. *Journal of Educational Sciences and Psychology*, Vol. VI (LXVIII) No. 1B. 153–159.
- COSTA, T., Paul; McCRAE, R., Robert. 1992. „Four ways five factors are basic“. *Personality and individual differences* 13 (6). 653–665.
- CSIKSZENTMIHALYI, Mihaly. 2014. *The systems model of creativity: The collected works of Mihaly Csikszentmihalyi* Springer Science and Business Media. New York.
- ČEPIĆ, Renata, TATALOVIĆ VORKAPIĆ, Sanja, SVETIĆ, Ana. 2014. Kontinuirani profesionalni razvoj učitelja kao nužni preduvjet za inoviranje odgojno-obrazovnog rada. U: D. Hozjan (Ur.), „*Izobraževanje za 21. stoljeće - Ustvarjalnost v vzgoji in izobraževanju*“, (str. 83-101). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales.
- ČEPIĆ, Renata; TATALOVIĆ VORKAPIĆ, Sanja; KALIN, Jana. 2014. Characteristics of a good elementary school teacher – analysis of teachers’ self-perceptions. U: N. Popov, C. Wolhuter, K. Skubic Ermenc, G. Hilton, J. Ogunleye, O. Chigisheva (Eds.), *Education’s role in preparing globally competent citizens* (str. 185–192). BCES Conference Books, Vol. 12, Bulgarian Comparative Education Society, Sofia, Bulgaria.
- ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, Mira. 1991. *Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Školska knjiga. Zagreb.
- DENAC, Olga; ČAGRAN, Branka; DENAC, Jerneja; SICHERL KAFOL, Barbara. 2013. „Stavovi studenata prema umjetničkom i kulturnom odgoju u slovenskom odgojno-obrazovnom sustavu“. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje* 15 (3). 39–72.
- DOLEŽAL, Dalibor. 2006. „Otpornost i prevencija poremećaja u ponašanju“. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 42 (1). 87–103.
- FIELDS, Ziska; BISSCHOFF, Christo. 2014. „Comparative analysis of two

- conceptual frameworks to measure creativity at a university“. *Problems And Perspectives In Management* 12 (3). 46–58.
- FULGOSI, Ante. 1990. *Psihologija ličnosti: teorije i istraživanja*. Školska knjiga. Zagreb.
- GOSLING, D., Samuel; RENTFROW, J., Peter; SWANN, B., William. 2003. „A very brief measure of the Big-Five personality domains“. *Journal of Research in personality* 37 (6). 504–528.
- GROTBERG, H., Edith. 1997. The International Resilience Research Project. Paper presented at the 55th Annual Convention, International Council of Psychologists, Graz, Austria, July 14-18, 1997; to be published in Dr. Roswith Roth (Ed), Proceedings of the 55th Annual Convention of the International Council of Psychologists, <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED417861.pdf> (pristupljeno 5. siječnja 2020).
- <http://cymr.resilienceresearch.org/> Resilience Research Centre, SAD. (pristupljeno 3. siječnja 2020).
- JOHN, Oliver, P.; SRIVASTAVA, Sanjay. 1999. The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. U: Pervin, Lawrence A., John, Oliver, P., Ur. *Handbook of personality: Theory and research* (2. izd., str. 102–138). New York: Guilford Press.
- KRAPIĆ, Nada. 2005. Dimenzije ličnosti petofaktorskog modela i radno ponašanje. *Psihologijske teme*, 14 (1). 39–56.
- LARSEN, J., Randall; BUSS, M., David. 2008. *Psihologija ličnosti: područja znanja o ljudskoj prirodi*. Naklada Slap. Jastrebarsko.
- LEE, I., Rang; KEMPLE, Kristen. 2014. „Preservice teachers’ personality traits and engagement in creative activities as predictors of their support for children’s creativity“. *Creativity Research Journal* 26 (1). 82–94.
- LIEBENBERG, Linda; UNGAR, Michael; VIJVER, V., D., Fons. 2012. „Validation of the child and youth resilience measure-28 (CYRM-28) among Canadian youth“. *Research on social work practice* 22 (2). 219–226.
- MASTEN, S., Ann. 2014. „Invited Commentary: Resilience and Positive Youth Development Frameworks in Developmental Science“. *Journal Of Youth And Adolescence* 43 (6). 1018–1024.
- METZL, Einat S.; MORRELL, Malissa A. 2008. The Role of Creativity in Models of Resilience: Theoretical Exploration and Practical Applications. *Journal of Creativity in Mental Health*, 3 (3). 1–25.
- MIRJANIĆ, Latica; MILAS, Goran. 2011. „Uloga samopoštovanja u održava-

- nju subjektivne dobrobiti u primjeni strategija suočavanja sa stresom“. *Društvena istraživanja* 20 (3 (113)), 711–727.
- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. 2014. Zagreb. Republika Hrvatska. *Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta*.
- NADERI, Habibollah; ABDULLAH, Rohani; AIZAN, H. Tengku; SHARIR, Jamaluddin; KUMAR, Vijay. 2009. Creativity, age and gender as predictors of academic achievement among undergraduate students. *Journal of American Science*, 5 (5). 101–112.
- PERVIN, A., Lawrence; CERVONE, Daniel; JOHN, P., Oliver. 2008. *Psihologija ličnosti: teorije i istraživanja*. Školska knjiga. Zagreb.
- RIJAVEC, Majda; MILJKOVIĆ, Dubravka; BRDAR, Ingrid. 2008. *Pozitivna psihologija*. IEP-D2. Zagreb.
- SAWYER, R., Keith. 2003. *Creativity and development*. Oxford University Press. New York.
- STEVANOVIĆ, Marko. 1999. *Kreatologija: znanost o stvaralaštvu: vrtić – škola – fakultet*. Tonimir. Varaždinske Toplice.
- ŠKRBINA, Dijana. 2013. *Art terapija i kreativnost: Multidimenzionalni pristup u odgoju, obrazovanju, dijagnostici i terapiji*. Veble commerce. Zagreb.
- TATALOVIĆ VORKAPIĆ, Sanja. 2012. The significance of preschool teacher's personality in early childhood education: Analysis of Eysenck's and Big Five Dimensions of personality. *International Journal of Psychology and Behavioral Sciences*, 2 (2). 28–37.
- TATALOVIĆ VORKAPIĆ, Sanja. 2015. How much personality is important in educational context? U: Orel, Mojca Ur. International Conference EDUvision 2015: „Modern Approaches to Teaching Coming Generation“ (str. 75–83). EDUvision, Stanislav Jurjevčič, Ljubljana.
- TATALOVIĆ VORKAPIĆ, Sanja. 2016. „Ten Item Personality Inventory: A validation study on a Croatian adult sample“. *The European Proceedings of Social i Behavioural Sciences*. Ur. Zafer, Bekirogullari; Melis, Y., Minas; Roslind, X., Thambusamy. Cipar: The Annual International Conference on Cognitive-social and Behavioural Sciences. 192–202.
- TATALOVIĆ VORKAPIĆ Sanja. 2017. Personality and Education: Contemporary issues in Psychological science about Personality in Teacher Education. U: Martin, Christie, Polly, Drew Ur. *Handbook of Research on Teacher Education and Professional Development Professional Development* (str. 163–186). A volume in the Advances in Higher Education and Professional Development

- (AHEPD) Book Series. USA: IGI Global.
- TATALOVIĆ VORKAPIĆ, Sanja; PULJIĆ, Irena. 2013. „Importance of students’ personality traits for their future work with preschool children“. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 2 (18). 34–46.
- TATALOVIĆ VORKAPIĆ, Sanja, ČEPIĆ, Renata, MULC, Matina 2014. The comparison of professional self-perceptions between preschool and primary school teachers in Croatia. U: N. Popov, C. Wolhuter, K. Skubic Ermenc, G. Hilton, J. Ogunleye, O. Chigisheva (Eds.), *Education’s role in preparing globally competent citizens* (str. 461–468). BCES Conference Books, Vol. 12, Bulgarian Comparative Education Society, Sofia, Bulgaria.
- TATALOVIĆ VORKAPIĆ Sanja; ČEPIĆ, Renata; ŠEKULJA, Ivana. 2016. Are there any differences in personality traits and life satisfaction between preschool and primary school teachers? *Journal of Research in Childhood Education*, 30 (3). 361–373.
- TSAI, Kuan Chen. 2016. Fostering Creativity in Design Education: Using the Creative Product Analysis Matrix with Chinese Undergraduates in Macau. *Journal of Education and Training Studies*, 4 (4). 1–8.
- UNGAR, Michael; LEBLANC, John C.; LIEBENBERG, Linda. 2013. The CYRM-12: A Brief Measure of Resilience. *Canadian Journal of Public Health*, 104 (2). e131-e135.
- VRCELJ, Sofija; ZOVKO, Anita; VUKOBRATOVIĆ, Jelena. 2017. Uloga pedagoga u prevenciji sindroma sagorijevanja učitelja i odgajatelja. *Zbornik Odseka za pedagogiju, Filozofski fakultet u Novom Sadu*. 26. 7–29.

CREATIVITY, RESILIENCE AND PERSONALITY AS SIGNIFICANT DETERMINANTS OF CONTEMPORARY EARLY CHILDHOOD EDUCATOR

Summary

Everyday educational practice and a large number of previous studies have shown that besides the expected competencies of the early childhood educators, there are other, non-cognitive educators' characteristics that have the significant effect on successful education and teaching. According to the National Curriculum for Early and Pre-School Education (2014), one of the fundamental features of a contemporary educator is continuous professional growth and development that is possible with daily reflection on one's own work and activities within the educational practice. Recent research suggests that these considerations should take into account the characteristics of educators such as their creativity, resilience and personality traits due to their interrelationship and a significant effect on implicit pedagogy of educators. Moreover, their empowerment and development should be considered within the initial education of educators and/or vocational training programs. Given the importance of these characteristics, the basic objective of this study was to examine the creativity, resilience and personality traits of future educators and analyse their interdependence. The survey was conducted on a sample of 134 students of the Faculty of Teacher Education enrolled at the university study program Early Education and Preschool Education. Descriptive analysis showed estimated moderate levels of creativity, moderate to elevated levels of personality traits, and high levels of resilience of future educators. Correlation analysis showed that there is a significant positive correlation between creativity and soci-demographic variables, given that creativity is significantly increasing with the students' age and academic year. Furthermore, the focus variables were significantly related, so increasing the openness to experience significantly increases the level of creativity, emotional stability, conscientiousness and agreeableness, while the resilience is significantly associated with greater emotional stability and agreeableness. Determined findings emphasize the importance of studied characteristics of contemporary early childhood educators and discussions aimed at revision of the existing study programs and programs of professional development of educators.

KEYWORDS: **creativity, personality traits, resilience, future early childhood educators**